

Komisja Nadzoru Finansowego

Wytyczne dla instytucji pożyczkowych

dotyczące oceny zdolności kredytowej

Warszawa,

Wstęp

Mając na uwadze cele nadzoru nad działalnością instytucji pożyczkowych, określone w art. 59df ust. 2 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz.1028, ze zm.; dalej: UKK), polegające na kontroli i egzekwowaniu zgodności działalności instytucji pożyczkowych z UKK oraz cele nadzoru nad rynkiem finansowym, określone w art. 2 ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz.135; dalej: ustawa), polegające na zapewnieniu prawidłowego funkcjonowania rynku finansowego, jego stabilności, bezpieczeństwa i zaufania do rynku, a także zapewnieniu ochrony interesów jego uczestników oraz określone w art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy zadania Komisji Nadzoru Finansowego, polegające na podejmowaniu działań służących prawidłowemu funkcjonowaniu rynku finansowego, wydawane są niniejsze „Wytyczne dotyczące oceny zdolności kredytowej dokonywanej przez instytucje pożyczkowe” (dalej: Wytyczne).

Przepisy UKK dotyczące oceny zdolności kredytowej realizują cel Dyrektywy CCD (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2167) w zakresie oceny zdolności kredytowej, jednak treść UKK nie wskazuje kompleksowo, jak powinna być dokonana ocena zdolności kredytowej, zawierając fragmentaryczne wymagania i uwarunkowania w tym obszarze.

Niniejsze Wytyczne stanowią oczekiwania nadzoru w zakresie oceny zdolności kredytowej dokonywanej przez instytucje pożyczkowe w tym sposób rozumienia i badania tej zdolności. Przez zdolność kredytową rozumie się obecną i przyszłą zdolność kredytobiorcy do spłaty w terminach i na warunkach przewidzianych umową.

Formułując Wytyczne nadzór oparł się na wskazaniach zawartych w Wytycznych EBA dotyczących udzielania i monitorowania kredytów (EBA/GL/2020/06 z dnia 29 maja 2020 r.), których postanowienia dotyczące konieczności odnoszenia do siebie przychodów i wydatków w procesie oceny zdolności kredytowej odnoszą się do wszystkich podmiotów udzielających kredytów.

Nadzór wskazuje w Wytycznych miernik, który powinien być wykorzystywany do oceny zdolności kredytowej – wskaźnik DStI.

Zgodnie z oczekiwaniami nadzoru zadaniem instytucji pożyczkowych jest takie zorganizowanie procesów biznesowych, aby każdorazowo dokonywały rzetelnej oceny zdolności kredytowej. Ustawodawca w UKK wskazuje minimalne kryteria dotyczące źródeł danych, a Wytyczne określają wymagania dotyczące jakości tych źródeł danych i samych danych.

Należy wziąć pod uwagę, że Wytyczne są podrzędne wobec aktów prawnych wyższego rzędu, w szczególności przepisów UKK.

Wytyczne są minimalnymi oczekiwaniami nadzoru, a instytucja pożyczkowa samodzielnie ustala politykę, w której przy zachowaniu zasady proporcjonalności ustala wskaźnik DStI i metody jego badania. Zasadę proporcjonalności należy rozumieć jako dostosowanie wprowadzanych rozwiązań i procedur do skali prowadzonej działalności, stopnia złożoności struktury i terenu działania instytucji pożyczkowej. Im instytucje pożyczkowe są większe, tym większe powinny być wymagania dotyczące przyjętych rozwiązań.

Komisja Nadzoru Finansowego oczekuje, że Wytyczne zostaną wprowadzone przez instytucje pożyczkowe nie później niż do dnia ... r.

Słowniczek pojęć:

- 1) **Ocena zdolności kredytowej** – ocena, czy kredytobiorca będzie zdolny do spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach określonych umową.
- 2) **Wskaźnik DStI (ang. debt service to income)** – wskaźnik wyrażający stosunek całkowitych rocznych kosztów związanych z obsługą zobowiązań kredytowych i zobowiązań finansowych innych niż zobowiązania kredytowe (z których kredytobiorca nie może się wycofać, tj. wynikających m.in. z przepisów prawa lub mających charakter trwały i nieodwołalny) do całkowitego rocznego dochodu kredytobiorcy.
- 3) **Model** – rozumiany zgodnie z Rekomendacją *W dotyczącą zarządzania ryzykiem modeli w bankach*.
- 4) **Model scoringowy** – model różnicujący klientów w zależności od poziomu ryzyka niewykonania zobowiązania.
- 5) **Bazy danych** – zbiory danych, o których mowa w art. 9a ust. 2 UKK.

Wytyczna 1

Przed podjęciem decyzji kredytowej, konieczna jest rzetelna i kompleksowa ocena zdolności kredytowej kredytobiorcy, w oparciu o przedstawione źródła spłaty zobowiązania, koszty utrzymania gospodarstwa domowego kredytobiorcy, inne zobowiązania finansowe oraz ustalony okres kredytowania.

- 1.1. Instytucja pożyczkowa powinna dokonać rzetelnej i w pełni obiektywnej oceny zdolności kredytowej kredytobiorcy, na podstawie przedstawionych źródeł spłaty, kosztów utrzymania typowych dla gospodarstwa domowego danego kredytobiorcy, wszystkich zobowiązań kredytowych i innych niż kredytowe zobowiązań finansowych, jeśli kredytobiorca nie może zrezygnować z ich uiszczania (m.in. wynikające z przepisów prawa lub mające charakter trwały i nieodwołalny, np. zasądzone alimenty, wypłacane renty) oraz ustalonego okresu kredytowania.
- 1.2. Instytucja pożyczkowa powinna weryfikować, czy pozyskiwane od kredytobiorców informacje służące do oceny zdolności kredytowej są kompletne oraz zgodne ze stanem faktycznym i prawnym. W ocenie zdolności kredytowej, instytucja pożyczkowa powinna opierać się na informacjach, których sposób pozyskania i źródło co najmniej odpowiada wymogom art. 9a UKK. Instytucja pożyczkowa powinna tak ustalać zakres wymaganych informacji oraz sposób ich weryfikacji, aby w najwyższym możliwym stopniu zapewnić obiektywną, pełną i efektywną ich ocenę. Instytucja pożyczkowa powinna móc wykazać, że przyjęty przez nią wymóg co do zakresu informacji uwzględnianych w procesie oceny zdolności kredytowej oraz sposób ich weryfikacji jest wystarczający do wykonania obiektywnej oceny zdolności kredytowej.
- 1.3. Badanie zdolności kredytowej powinno obejmować co najmniej ocenę wskaźnika DStI każdorazowo obliczonego dla kredytobiorcy.
- 1.4. Informacje pozyskane przez instytucje pożyczkową, zgodnie z art. 9a UKK, powinny umożliwiać dokonanie oceny terminowości spłat zobowiązań kredytobiorcy.

Wytyczna 2

Dokonując oceny zdolności kredytowej instytucja pożyczkowa powinna posiadać informacje wystarczające do dokonania tego procesu w sposób pełny i obiektywny, stosując zasady profesjonalizmu, rzetelności, staranności oraz najlepszej wiedzy. Podejście to powinno być stosowane zarówno w odniesieniu do informacji pozyskiwanych z baz danych, o których mowa w art. 9a ust. 2 UKK, jak też innych wiarygodnych danych. Instytucja pożyczkowa powinna aktywnie uczestniczyć w zasilaniu zewnętrznych baz danych.

- 2.1. Instytucja pożyczkowa powinna korzystać z baz danych, które uznała za wiarygodne. Dokonując oceny wiarygodności baz danych instytucja pożyczkowa powinna uwzględnić następujące kwestie:

- a) czy baza danych jest na bieżąco zasilana informacjami wyłącznie ze źródeł uznanych za wiarygodne,
- b) czy poszczególne informacje gromadzone są w sposób wystandaryzowany;
- c) czy zagwarantowana jest wysoka jakość informacji zwrotnych generowanych w ramach bieżącego wykorzystania bazy danych;
- d) czy baza posiada odpowiednio duży zasób informacji (historycznych i aktualnych);
- e) czy środowisko teleinformatyczne obsługujące bazę danych charakteryzuje się odpowiednim poziomem wydajności i bezpieczeństwa, zgodnie z dobrą i uznaną praktyką w tym zakresie, w szczególności w odniesieniu do:
 - rozwoju systemów informatycznych,
 - zarządzania infrastrukturą teleinformatyczną,
 - współpracy z zewnętrznymi dostawcami usług,
 - kontroli dostępu,
 - ciągłości działania środowiska teleinformatycznego,
 - zarządzania oprogramowaniem użytkownika końcowego;
- f) czy baza jest obsługiwana przez osoby/komórki organizacyjne o odpowiednich kompetencjach;
- g) czy instytucja pożyczkowa posiada i stosuje odpowiednie procedury, zatwierdzone zgodnie z obowiązującymi w instytucji pożyczkowej zasadami wdrażania przepisów wewnętrznych, regulujące wykorzystywanie baz danych oraz uznawanie ich za wiarygodne.

Procedury instytucji pożyczkowej powinny uwzględniać sytuację, gdy instytucja pożyczkowa uzna wykorzystywaną bazę danych za niewiarygodną. Powinny także określać sposób postępowania pozwalający na utrzymanie wiarygodności baz danych oraz przewidywać sposób postępowania w sytuacji niespełnienia przez bazę danych warunków wiarygodności.

- 2.2. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości w zakresie wiarygodności baz danych, instytucja pożyczkowa powinna dążyć do potwierdzenia otrzymanych danych z danymi z innych źródeł.
- 2.3. Instytucja pożyczkowa powinna posiadać procedury w formie pisemnej określające sposób przetwarzania na własne potrzeby informacji o współpracy instytucji pożyczkowej z kredytobiorcami, sposób kontroli kompletności i rzetelności tych informacji, weryfikacji ich wiarygodności oraz osoby odpowiedzialne za wykonywanie poszczególnych czynności. Tego rodzaju informacje powinny być zbierane za zgodą klienta przez instytucje pożyczkowe, które chciałyby budować własne modele, w tym modele scoringowe.
- 2.4. Oświadczenie kredytobiorcy o wysokości osiągniętych dochodów oraz ponoszonych wydatkach powinno zawierać co najmniej następujące elementy:
 - a) klauzulę, że wszystkie informacje zawarte w przedmiotowym oświadczeniu są zgodne ze stanem faktycznym, z przywołaniem art. 297 Kodeksu karnego,
 - b) upoważnienie dla instytucji pożyczkowej do weryfikacji informacji zamieszczonych w oświadczeniu.

- 2.5. Instytucja pożyczkowa powinna uczestniczyć w zasilaniu zewnętrznych baz danych, przekazując aktualne informacje na temat zobowiązań kredytobiorców.
- 2.6. Instytucja pożyczkowa, korzystając z baz danych, udostępnionych przez zaufanych dostawców, o których mowa w art. 9a UKK, przez zaufanego dostawcę powinna rozumieć podmiot inny niż ta instytucja pożyczkowa, działający zgodnie z prawem, który w sposób usystematyzowany gromadzi, przetwarza i ogólnie udostępnia dane, których zbiory spełniają podstawowe kryteria wiarygodności wskazane w Wytycznych w punkcie 2.1. Za zaufanych dostawców nie powinny zostać uznane podmioty, które gromadzą informacje o pracownikach, dłużnikach, ogłoszonych upadłościach bądź prowadzonych egzekucjach jedynie w zakresie tego podmiotu oraz podmiotów od niego – bezpośrednio lub pośrednio – zależnych lub dominujących.

Wytyczna 3

Dokonując oceny dochodów, instytucja pożyczkowa powinna wziąć pod uwagę ich stabilność.

- 3.1. Instytucja pożyczkowa powinna uwzględniać dochody charakteryzujące się stabilnością w całym okresie spłaty zobowiązania kredytowego. W przypadku osiągania dochodów nieregularnych, ustalenie okresu kredytowania powinno uwzględniać indywidualną ocenę poziomu i stabilności osiąganych dochodów, a w stosownych przypadkach ich cykliczność.
- 3.2. W przypadku kredytobiorców, którzy uzyskują nieregularne lub niestabilne dochody, ocena zdolności kredytowej powinna prowadzić do oceny możliwości regularnej obsługi i spłaty zobowiązań. Jeżeli ocena jest pozytywna, instytucja pożyczkowa może udzielić takim kredytobiorcom kredytu, pomimo nieregularności lub niestabilności ich dochodów.
- 3.3. Instytucja pożyczkowa powinna uwzględnić zdolność kredytobiorcy do kreowania dochodów w całym okresie trwania umowy, zwracając szczególną uwagę na okres, w którym należy oczekiwać osiągnięcia przez kredytobiorcę wieku emerytalnego.

Wytyczna 4

Instytucja pożyczkowa powinna zwrócić uwagę czy deklarowany przez kredytobiorcę poziom wydatków nie jest zaniżony, tj. np. czy uwzględnia liczbę osób na utrzymaniu w gospodarstwie domowym, kwoty stałych wydatków, inne zobowiązania kredytowe i finansowe.

- 4.1. Instytucja pożyczkowa powinna uwzględniać w ocenie zdolności kredytowej kredytobiorcy, dochody pozostające do dyspozycji po potrąceniu wszelkich należnych podatków, opłat, składek i innych obciążeń finansowych o stałym charakterze.

- 4.2. Przy ocenie zdolności kredytowej, niedopuszczalne jest zaniżanie kosztów utrzymania, w celu uzyskania wyższej zdolności kredytowej.
- 4.3. Instytucja pożyczkowa powinna brać pod uwagę, w miarę możliwości, wszystkie wydatki gospodarstwa domowego, które mogą obciążać kredytobiorcę. Instytucja pożyczkowa powinna uwzględnić wydatki związane z obsługą zobowiązań kredytowych, jak również obciążenia spłatą z tytułu zobowiązań finansowych innych, niż zobowiązania kredytowe, jeśli kredytobiorca nie może zrezygnować z ich uiszczania (m.in. wynikające z przepisów prawa lub mające charakter trwały i nieodwołalny np. zasądzone alimenty, wypłacane renty).
- 4.4. Instytucja pożyczkowa powinna brać pod uwagę wszystkie typowe wydatki kredytobiorcy, przy czym analizując je, należy uwzględnić kwoty odpowiadające ich rzeczywistemu poziomowi, w szczególności biorąc pod uwagę liczbę osób pozostających na jego utrzymaniu, status mieszkaniowy i miejsce zamieszkania. Instytucja pożyczkowa powinna weryfikować deklarowany przez kredytobiorców poziom wydatków. Weryfikacja ta powinna być oparta na obiektywnych danych dotyczących kosztów utrzymania i wydatków gospodarstw domowych. W szczególności, przyjmowane do oceny zdolności kredytowej wydatki, inne niż związane z obsługą zobowiązań kredytowych, nie powinny być niższe, niż wynikające z niezależnych i obiektywnych analiz w zakresie poziomu wydatków gospodarstw domowych.
- 4.5. W ramach procesu oceny zdolności kredytowej kredytobiorcy, instytucja pożyczkowa powinna podjąć działania, które pozwolą jej na uzyskanie wiarygodnych i kompletnych informacji na temat całkowitego zadłużenia kredytobiorcy, zarówno wobec banków, SKOKów jak i innych podmiotów prowadzących działalność w zakresie udzielania kredytów i pożyczek.
- 4.6. W analizie ilościowej instytucja pożyczkowa powinna uwzględnić ryzyko stopy procentowej i jego wpływ na zdolność kredytową kredytobiorcy.
- 4.7. Instytucja pożyczkowa powinna określić w procedurach wewnętrznych, zasady uwzględniania w procesie oceny zdolności kredytowej kredytobiorców, przyznanych im określonych produktów kredytowych, w tym również wynikających z nich limitów.
- 4.8. Instytucja pożyczkowa powinna ocenić ryzyko wzrostu wysokości zobowiązań kredytowych związane z poręczeniami udzielonymi przez kredytobiorców (wynikające z ich wartości), uwzględniając w analizie terminowość i okres, jaki pozostał do spłaty poręczanego kredytu. W szczególności instytucja pożyczkowa powinna uwzględniać w ocenie zdolności kredytowej potencjalne obciążenie kredytobiorców z tego tytułu, w przypadku gdy poręczany kredyt spłacany jest z opóźnieniami.
- 4.9. W przypadku gdy kredytobiorca uzyskuje dochody w walucie innej niż waluta, w jakiej oferowany jest dany produkt, instytucja pożyczkowa analizuje zdolność kredytową kredytobiorcy przy założeniu, że stopa procentowa dla walutowego kredytu konsumenckiego jest równa co najmniej stopie procentowej dla kredytu konsumenckiego w walucie dochodów kredytobiorcy, a kapitał walutowego kredytu konsumenckiego jest

obliczony z uwzględnieniem kursu walutowego z dnia przeprowadzenia analizy powiększonego o co najmniej 20%.

Wytyczna 5

W celu dokonania oceny zdolności kredytowej instytucja pożyczkowa powinna wyznaczyć poziom DStI, charakteryzujący kredytobiorcę.

Zarząd instytucji pożyczkowej ustala maksymalny dopuszczalny poziom wskaźnika DStI. Poziomy wskaźnika DStI powinny być określone w zatwierdzonej przez radę nadzorczą instytucji pożyczkowej strategii zarządzania ryzykiem.

- 5.1. W celu ustalenia maksymalnego dopuszczalnego poziomu wskaźnika DStI, instytucja pożyczkowa powinna uwzględnić analizę wydatków typowych dla poszczególnych gospodarstw domowych (ze względu na ich liczebność, region zamieszkania i inne charakterystyczne cechy), wykorzystując zarówno własne dane, jak też obiektywne analizy niezależnych instytucji i ośrodków badawczych, w tym m.in. wyniki badań budżetów gospodarstw domowych opracowywane przez GUS.
- 5.2. W procesie oceny zdolności kredytowej kredytobiorcy, szczególną uwagę instytucja pożyczkowa powinna zwracać na sytuacje, w których wskaźnik DStI przekracza 40% dla kredytobiorców o dochodach nieprzekraczających przeciętnego poziomu wynagrodzeń w danym regionie zamieszkania oraz 50% dla pozostałych kredytobiorców. Instytucja pożyczkowa może przekraczać te wartości, ale powinna być to świadoma akceptacja podwyższonego ryzyka, tak po stronie instytucji pożyczkowej, jak i kredytobiorcy. W szczególności, instytucja pożyczkowa powinna poinformować kredytobiorcę o podwyższonym ryzyku takiego produktu oraz jego negatywnym wpływie na możliwość realizacji przez kredytobiorcę większych wydatków lub możliwość oszczędzania.
- 5.3. Instytucja pożyczkowa powinna co najmniej raz w roku dokonywać oceny adekwatności poziomu przyjętego wskaźnika DStI.
- 5.4. Dokumentacja w zakresie wskaźnika DStI powinna zawierać co najmniej:
 - a) szczegółowy opis założeń przyjętych do ustalenia poziomu wskaźnika,
 - b) analizę uzasadniającą przyjęty poziom wskaźnika,
 - c) analizy poziomu ryzyka kredytowego w zależności od zmienności tego wskaźnika,
 - d) wyniki testowania historycznego wpływu ustalonego przez instytucję pożyczkową poziomu wskaźnika na poziom ryzyka poszczególnych portfeli kredytowych instytucji pożyczkowej.

Wytyczna 6

Instytucja pożyczkowa, stosująca modele wspomagające dokonywanie oceny zdolności kredytowej, powinna określić zakres stosowania, sposób wykorzystywania oraz interpretowania wyników uzyskanych przy pomocy modeli. W celu zapewnienia wiarygodnych, skutecznych modeli, instytucja pożyczkowa regularnie weryfikuje ich wykorzystanie i skuteczność.

- 6.1. Instytucja pożyczkowa stosująca modele, powinna określić zasady tworzenia, zatwierdzania, wdrażania, monitoringu / walidacji, wprowadzania zmian do modeli oraz ich wykorzystywania, wraz z przypisaniem odpowiedzialności na wymienionych etapach.
- 6.2. Instytucja pożyczkowa stosująca modele, opracowuje dokumentację stosowanych modeli. Dokumentacja modeli powinna zawierać założenia przyjęte do ich budowy, algorytmy przetwarzania danych i otrzymywania wyników, zakres ich stosowania oraz sposób interpretacji otrzymanych wyników.
- 6.3. Instytucja pożyczkowa stosująca modele, powinna przeprowadzać regularną weryfikację ich wykorzystywania i skuteczności w ramach monitoringu lub walidacji. Celem tej weryfikacji jest ocena adekwatności działania modeli w stosunku do zmian zachodzących w badanej populacji, objętej pomiarem ryzyka, w szczególności poprzez analizę zdolności modeli do klasyfikowania kredytobiorców według poziomu ryzyka niewykonania zobowiązania.
- 6.4. Zarówno proces monitoringu, jak i walidacji (o ile proces ten jest prowadzony przez instytucję pożyczkową), powinien ograniczać ryzyko operacyjne nieprawidłowego działania modeli i procesów oraz nieprawidłowego wykorzystania modeli przez pracowników.
- 6.5. Zatwierdzone, zgodnie z obowiązującymi w instytucji pożyczkowej zasadami wdrażania regulacji wewnętrznych, procedury dotyczące monitoringu lub walidacji, powinny wskazywać sposób przeprowadzania monitoringu lub walidacji, w tym ich częstotliwość. Zarówno monitoring, jak i walidacja, powinny opierać się w szczególności, na:
 - a) raportach predyktywności modelu – wykorzystywanych do śledzenia zdolności modelu do generowania prognoz będących celem jego działania, np. klasyfikowania kredytobiorców według poziomu ryzyka niewykonania zobowiązania,
 - b) raportach stabilności modelu – wykorzystywanych do śledzenia zmiany struktury nowych kredytobiorców, w porównaniu z danymi wykorzystanymi do budowy modelu.
- 6.6. W przypadku negatywnego wyniku monitoringu lub walidacji modelu, instytucja pożyczkowa powinna podjąć decyzję o ewentualnym jego dostosowaniu, zmianie lub też budowie nowego modelu
- 6.7. Sposób budowy modelu, jak również wstępne (testowe) wyniki uzyskane przy jego użyciu, powinny podlegać ocenie eksperckiej przez osoby posiadające odpowiednią wiedzę i doświadczenie (np. związane z oceną ryzyka niewykonania zobowiązania), przed jego produkcyjnym wdrożeniem.

- 6.8. Instytucja pożyczkowa, która stosuje modele, lecz nie buduje ich we własnym zakresie, powinna posiadać odpowiednią dokumentację stosowanych modeli oraz raporty z ich monitoringu lub walidacji.